

udžbenik koje autor nudi svojim studentima znakovi su demokracizacije i pluralizma u programu studija pri traganju za novim planom studija i školovanja u Hrvatskoj. Autoru čestitam, knjigu preporučam.

Mato Zovkić

PRETISAK KATANČIĆEVE BIBLIJE IZ GOD. 1831.

Sveto pismo Starog' i Novog' zakona. Preveo Matija Petar Katančić. Zagreb: Hrvatsko biblijsko društvo, 2016., 1360 stranica, tvrđi uvez.

Matija Petar Katančić (1750.-1825.) bio je hrvatski franjevac, profesor filozofije i klasičnih jezika u Osijeku i Zagrebu, kojemu je austrijska vlada na vrhuncu intelektualne zrelosti dokinula službu financiranu iz državnog budžeta. Kao prijevremeni umirovljenik raspoređen je u franjevački samostan u Budimu i tu je od 1809. do 1816. preveo Sveto pismo s latinskog iz *Vulgate*. Umro je ne doživjevši tiskanje svojega prijevoda. Njegov subrat fra Grgur Čevapović nastavio je pripremati djelo za objavljivanje, ali su ga druga dva franjevca, po odredbi poglavara, uspjela izdati 1831. u šest svezaka, poštujući Katančićev hrvatski i paralelno slaganje Vulgatina latinskog tek-

sta. Iz predgovora Katančića i Čevapovića vidi se da im je bila važna recepcija kod hrvatskih biskupa i svećenika pa su se strogo držali ondašnjih katoličkih smjernica za prijevod i tumačenje Biblije. Nov interes za Katančićevu Bibliju potaknuo je Bonaventura Duda koji je godine 1986. vodio Josipa Majdandžića pri izradi licencijatskog rada o Katančićevu prijevodu na KBF-u u Zagrebu. God. 2006. KBF u Đakovu i Odsjek kroatistike na Filozofskom fakultetu u Osijeku organizirali su simpozij o Katančićevu i drugim prijevodima na slavenske jezike.¹ Ovaj pretisak priredili su kroatisti prof. Ivan Jurčević te đakovački bibličari Marko Tomić i Karlo Višaticki, ali u jednom svesku, bez Vulgatina paralelnog latinskog teksta, kratkih komentara za pojedine stihove i Liturgijskog dodatka s rasporedom biblijskih čitanja u misi tokom liturgijske godine, zato što je taj raspored promijenjen reformom Drugog vatikanskog sabora. Katančić je u naslovu naveo da SP prevodi na „jezik slavno-ilirčki izgovora bosanskog“, a današnji kroatisti ističu da je to hrvatski štokavske

¹ Usp.: predavanja s toga simpozija, Marko Tomić-Karlo Višaticki (ur.), *Riječ Božja u riječi hrvatskoj*. Zbornik radova s *Međunarodnoga znanstvenog simpozija prigodom 175. obljetnice prvoga hrvatskog tiskanog prijevoda Biblije 1831.-2006.*, Đakovo 2011., 295 stranica. Majdandžićevo izlaganje o životu i spisima M. P. Katančića, str. 69-87.

ikavice i žale što nije ranije tiskan kako bi utjecao na razvoj književnog hrvatskog.²

a) Što su priređivači pretiska uspješno promijenili? – Ispuštanjem Vulgatina latinskog teksta te kratkih komentara uz pojedine stihove priređivači su mogli građu svih šest svezaka obuhvatiti u jedan svezak uobičajene veličine današnjih izdanja cijele Biblije. Želeći mogućim čitateljima olakšati čitanje teksta, modernizirali su tri Katančićeva digrama i jedan grafem iz onovremenog hrvatskog: cs = č, ch = ć, sh = š i x = ž. Nisu, međutim, rastavljali riječi koje je K. pisao skupa, a danas ih rastavljamo. Npr. „I dogodise, kadbi išao, od mnoštva pristiskivašese“ (Lk 8,42); „Velimu Petar: zaštote nemogu sada slidit’? dušu moju za tebeću stavit’“ (Iv 13,37); „I klanjašejojse svi...“ (Otk 13,8).

Za razliku od današnjih prevoditelja koji pojedino poglavlje dijele na manje cjeline te im daju podnaslove za lakše praćenje, u Katančićevo vrijeme svi su podnaslovi stavljani na početku poglavlja drukčijim slovima (*kurziv*). Naši priređivači ovdje su zadržali Katančićev način. Nadalje, svaki novi stih počinjao je novim retkom, a time je sačinjavao i zasebni odlomčić. I to su zadržali

² Usp.: Marija Znika, „Objavljeno novo izdanje Biblije u prijevodu Matije Petra Katančića – Sveto pismo na štokavskoj ikavici“, *Glas koncila* 2/2017., str. 20.

naši priređivači. Zadržali su i nazive za pojedine knjige SP. Tako Petoknjžje sačinjavaju Knjige Poroda, Izhoda, Levitika, Brojah i Pozakonstva. Prva i Druga ljetopisa su Knjiga I. propuštenih i Knjiga II. propuštenih. Psalmi su Knjiga pisamah, dakle pjesama, Mudre izreke su Knjiga priričajah. Kako je redosljed kanonskih knjiga u Katančićevo i naše vrijeme isti, Vulgatin, listajući sadržaj Zagrebačke Biblije iz 1968. (i kasnijih izdanja) čitatelji mogu laganoriješiti o kojim se knjigama radi. Prva Korinćanima je List b. Pavla Apošt. k’ Korintiim I., Apokalipsa je Objavljenje b. Ivana Apošt.

b) *Neka zanimljiva jezična i teološka rješenja* – U drugom izvještaju o stvaranju žene (Post 2,23) hebrejsku podlogu *iššah*, koja je igra riječi u odnosu na *iš* (= muškarac, muž), Vulgata je prevela s *virago* (od *vir*, muškarac, muž). Katančić je to duhovito riješio: „Ovaćese zvati mužavka, budući da od muža uzeta jest.“ Ključna starozavjetna riječ *berith* koja je na grčki Septuaginte prevedena s *diathēkē* upotrebljavana je u biblijskoj starini za ugovor ili savez jaćeg vladara s vazalnim, zatim trgovaca prilikom prodavanja i kupovanja te braćnih drugova prilikom stupanja u braćno zajedništvo. Konkretno znaćenje ovisi o neposrednom kontekstu. Zato je K. prevodi različito: „učinimo mir“ (Post 26,28); „ovo

je kerv uvita koi učinih Gospodin s'vami sverhu sviuh govorenjaj svojih" (Izl 24,8); „pogoditću kući Israela i kući Jude uvit novi" (Jr 31,31); Isusove riječi nad vrčem vina na posljednjoj večeri, „ovoboje kerv moja nove oporuke" (Mt 26,28). U „Ukazalu III", koje je onovremeni biblijski leksikon (str. 1203-1360 ovoga izdanja), K. navodi pojmove mira i oporuke, ali ne uvita. U pjesmi anđela prigodom Isusova rođenja grčki odgovarajući izraz Vulgatin prevoditelj razumio je kao moralno svojstvo ljudi, i zato je preveo „pax hominibus bonae voluntatis" (Lk 2,14). K. je to preveo: „mir ljudima dobre volje", a trebalo bi: ljudima sviđanja njegova, ljudima kojima je on naklonjen, jer je to Božje svojstvo objavljeno prigodom Isusova rođenja.

U Apokalipsi nadahnuti pisac upotrebljava devet puta oznaku *pantokratōr* za Boga i proslavljenog Krista, što doslovno znači „svedržitelj, onaj koji svima i nad svime vlada". Vulgata je to prevela s „Omnipotens". a K. doslovno preuzeo: „svemogući" (Otk 1,8; 4,8; 11,17 i dr). Odgovarajući grčki izraz u Otk 19,9 Vulgata je prevela s „Beati qui ad cenam nuptiarum Agni vocati sunt". K. je to doslovno preveo s „Blaženi, koise na večeru pira Jaganca pozvaše". Grčki particip prezenta *ho martyrōn* u Otk 22,20 Vulgata je prevela s „qui testimonium perhibet" a K. s „koi svidočbu čini".

c) *Katančićev prijevod Jakovljeve poslanice* – Za simpozij u Đakovu god. 2006. načinio sam usporedbu Katančićeva prijevoda Jakovljeve s grčkim izvornikom te sa službenim današnjim prijevodom B. Dude i J. Fućaka koji čitamo u liturgiji.³ Tu sam pokazao kako se K. držao ondašnjeg propisa katoličkog učiteljstva o prevođenju s latinskog iz Vulgate, a Duda-Fučak sadašnje odredbe o prevođenju s grčkog izvornika. Iako je K. znao grčki, nije smatrao potrebnim uspoređivati Vulgatin tekst s izvornikom. Tu sam naveo 15 Katančićevih rješenja za Jak koja imaju trajnu vrijednost u teologiji na hrvatskom i 36 manje sretnih rješenja koja su jezično ružna i plod su ropskog prevođenja latinskog teksta. Danas smo mi katolički bibličari ponosni što nas crkveno učiteljstvo ohrabruje da svete tekstove proučavamo iz hebrejskog i grčkog izvornika, ali se mi u Hrvatskoj i BiH prilikom novih prijevoda želimo držati standardnog hrvatskog. Zato danas ne prevodi više sam pojedini znanstvenik cijelu Bibliju niti se može osloniti na opću hrvatsku pamet glede jezika na koji prevodi jer je za dobar prijevod nužna lektura stručnjaka za hrvatski jezik.

Priređivači ovog pretis-

³ Usp.: Mato Zovkić, „Prijevod Jakovljeve poslanice kod Katančića i Duda-Fučaka", u: Marko Tomić-Karlo Višaticki (ur.), *Nav. dj.*, 155-207.

ka Katančićeve Biblije kažu u predgovoru da žele pridonijeti hrvatskoj biblijskoj kulturi i proučavanju Riječi Božje. Oni i izdavač zaslužuju podršku za sjajno obavljen posao. Nadamo se da će kroatistima i bibličarima ovo izdanje pomagati u proučavanju povijesti hrvatskog jezika i napredovanja Crkve u razumijevanju Riječi Božje. Osobno smatram da je ovo izdanje Biblije u jednom svesku rudnik građe studentima teologije i kroatistike pri pisanju seminarских i diplomskih radova. Bilo bi vrijedno istražiti što su Katančić i njegovi suvremenici mislili pod „jezikom slavno-iliričkim izgovora bosanskog“ te jesu li Katančić i Čevapović bili u općeeuropskom i katoličkom kontekstu kada su priredili prijevod Svetoga pisma doslovno vjeran Vulgatinu tekstu, bez dovoljnog uvažavanja književnog hrvatskog svojega vremena. Današnji prevoditelji trude se, naime, biti sadržajno vjerni izvorniku, ali i čitateljima s njihovim duhovnim potrebama i jezičnim ukusom. Zato postoje različiti tipovi prijevoda, ovisno o računanju na čitatelje i prihvaćanju u različitim slojevima kršćana, jer su Bibliju pisali nadahnuti vjernici za vjerničku zajednicu a preko zajednice i za pojedince.

Mato Zovkić

A BOSNIAN CATHOLIC'S REVIEW OF A UK NOVEL ON THE SIEGE OF SARAJEVO

Kevin SULLIVAN, *The Longest Winter*, Twenty7 Books, London 2016, 326 pp.

Kevin Sullivan was born in 1957 in Glasgow, Scotland. He harmonizes dynamically his Scottish ethnicity, UK citizenship and living in Sarajevo with his wife Marija and their daughter Katarina. He studied History and English at Glasgow University. He came to Bosnia for the first time in September 1991 on his way to Croatia where he intended to cover the fighting in the Dubrovnik area and returned in October 1992 as a correspondent for United Press International. At the beginning of 1993, he visited Gornji Vakuf in Central Bosnia, travelling in an armored Land Rover, and drove over a land mine. He broke his left foot badly and his right leg and was transferred to the UK for medical treatment. For three years he lived with his family in Singapore and worked there, then in Spain. In 2001 he returned to Sarajevo, where he worked for OHR until 2007. He continues to live in Sarajevo with his family and, besides writing, works for the International Commission on Missing Persons.

On page 2 of this novel,